

კომერციული ბანკის საპროცენტო პოლიტიკის ანალიზი

Commercial Bank Interest Policy Analysis

ზაიკო სურამელი

საბანკო საქმის მაგისტრი, zaikozaiko123@gmail.com

Zaiko Surameli

Master of Banking, zaikozaiko123@gmail.com

რეზიუმე. პროცენტული რისკი საპროცენტო განაკვეთების დონის დროში ცვლილების შედეგად ფინანსური დანაკარგების ალბათობაა. კომერციული ბანკებისადმი გამოყენებით პროცენტული რისკი შეიძლება განსაზღვრული იქნას როგორც საპროცენტო განაკვეთების დონის ცვლილების შედეგად ბანკის სუფთა შემოსავლის შემცირების რისკი მისი კაპიტალის ღირებულების დაკარგვამდე.

ამრიგად, პროცენტული რისკი ასახავს საკრედიტო ორგანიზაციის ფინანსური მდგომარეობის საპროცენტო განაკვეთების არასასურველი ცვლილებისადმი მიდრეკილების დონეს. პროცენტული რისკის მიღება კომერციული ბანკისათვის აბსოლუტურად ნორმალურს წარმოადგენს, და ასეთი რისკი შეიძლება დამატებითი მოგების მიღების წყაროდ გამოვიდეს. ამასთან ერთად მოცემული ბანკისათვის ჭარბი რისკის დონე კონკრეტულ ეკონომიკურ პირობებში ზოგჯერ არნიშნული ბანკის ფინანსური მდგომარეობისათვის სერიოზულ მუქარას ქმნის.

ჩვენს წინამდებარე სტატიაში განვიხილეთ კომერციული კომერციული ბანკის მიერ გატარებული საპროცენტო პოლიტიკა და მისი არსებულ რელობასთან შესატყვისი პოლიტიკის მოდიფიცირების მიმართულებები.

საკვანძო სიტყვები: საბანკო რისკი, საკრედიტო პოლიტიკა, დიურაციის მეთოდი; იმიტაციური მოდელირება; საპროცენტო განაკვეთი.

Abstract. Interest rate risk is the probability of financial losses as a result of changes in interest rate levels over time. Percentage risk used by commercial banks can be defined as the risk of a bank reducing its net income as a result of changes in interest rates before losing its capital value.

Thus, percentage risk reflects the level of propensity for an adverse change in interest rates on the financial position of a credit organization. Accepting interest rate risk is absolutely normal for a commercial bank, and such risk can be a source of additional profit. In addition, the level of excess risk for a given bank in certain

economic conditions sometimes poses a serious threat to the financial condition of the designated bank.

In our present article, we have discussed the interest rate policy pursued by the Commercial Bank and the directions for modifying the policy in line with its existing reality.

Keywords: Banking risk, Credit policy, Duration method; Imitation modeling; Interest rate.

პროცენტული რისკი წარმოიშობა ფულადი ბაზრის სამომავლო მდგომარეობის მიმართებაში ინფორმაციის განუსაზღვრელობის, ასევე მაკროეკონომიკური მაჩვენებლების, მაგალითად, ინფლაციის ტემპების, საბიუჯეტო დეფიციტის სიდიდის, შიდა ეროვნული პროდუქტის ზრდის ტემპების ცვლილების შედეგად. პროცენტული რისკის ფაქტორებს ასევე კომერციული ბანკის ფინანსური მდგრადობა მიეკუთვნება.

ბაზელის კომიტეტის მიერ პროცენტული განაკვეთის მართვის პრინციპებში პროცენტული რისკოს შემდეგი ოთხი წყაროა გამოყოფილი: ფასის ცვლილების რისკი, შემოსავლიანობის მრუდის ცვლილების რისკი, საბაზისო რისკი, ოფციონებთან დაკავშირებული რისკები. ამრიგად, საპროცენტო განაკვეთების ცვლილებები შეიძლება არასაურველად აისახოს როგორც ბანკის შემოსავლებზე, ასევე მისი კაპიტალის ღირებულებაზეც.

პროცენტული რისკის შეფასების ძირითადი მეთოდების სახით გამოყოფენ შემდეგს:

1) პროცენტული რისკების ცვალებადობისადმი მიდრეკილების აქტივებსა და პასივებს შორის წყვეტადობის ანალიზის მეთოდი {GAP (გეპ) ანალიზის მეთოდი};

2) დიურაციის მეთოდი;

3) იმიტაციური მოდელირება;

4) ანალიზის სტატისტიკური მეთოდები.

პროცენტული რისკების ცვალებადობისადმი მიდრეკილების აქტივებსა და პასივებს შორის წყვეტადობის ანალიზის მეთოდი {GAP (გეპ) ანალიზის მეთოდი}. აღნიშნული მეთოდი დაფუძნებულია აქტივებისა და ვალდებულებების მოცულობებს შორის გაზომვებზე, რომელთა ღირებულება დროის დასახული პერიოდის შემდეგ იძულებული იქნება შეიცვალოს. ამასთან მოთხოვნილებები და ვალდებულებები დაიყოფა ჯგუფებად პროცენტული გადახდების რეგულირების სისწრაფესთან და

განაკვეთების ახალ დონეზე გადასვლის შესაბამისობაში. ჩვეულებრივად გამოიყენება შემდეგი კლასიფიკაცია:

RSA - არის აქტივები მოძრავი საპროცენტო განაკვეთებით;

RSL - არის პასივები მოძრავი საპროცენტო განაკვეთებით.

აქტივებისა და პასივების მითითებულ კატეგორიებს შორის თანაფარდობა ბანკის პროცენტული რისკისადმი მიდრეკილების მახასიათებელია. აღნიშნულმა ანალიზმა GAP ანალიზის განსაზღვრა მიიღო და იგი პროცენტული რისკის შეფასების ერთ-ერთ ყველაზე უფრო მარტივ ხერხს წარმოადგენს. იმ შემთხვევაში თუ $RSA > RSL$, GEP ითვლება დადებითად; როდესაც $RSA < RSL$ - უარყოფითად.

თუ საპროცენტო განაკვეთები იზრდება, ბანკისათვის უფრო სასურველია თანაფარდობა, როდესაც GAP დადებითია, ანუ მოძრავი პროცენტული განაკვეთებიანი აქტივების რაოდენობა მეტია პასივების შესაბამის სიდიდეზე, რასთან დაკავშირებით დიდდება აქტიურ და პასიურ ოპერაციების განაკვეთებში სხვაობა - იზრდება პროცენტული მარჟა.

საპირისპირო შემთხვევაში, პროცენტის საბაზრო დონის დაცემისას სასურველია უკუ ტაქტიკას დაეჭიროს მხარი და ფიქსირებული განაკვეთებიანი აქტივების გამაგრება მცურავი საპროცენტო განაკვეთებიანი პასივებით განხორციელდეს.

მთლიანობაში სუფთა პროცენტული შემოსავლის (პროცენტული მარჟის - მე) მოსალოდნელი ცვლილება საპროცენტო განაკვეთების გადახედვის ვადებისა და სიჩქარის მიხედვით აქტივებისა და პასივების დაუბალანსებულობასთან დაკავშირებით გამოიხატება შემდეგი დამოკიდებულებით:

$$M = GAP \times \Delta i,$$

სადაც: Δi - არის საპროცენტო განაკვეთების მოსალოდნელი ცვლილება.

პროცენტული რისკისადმი ბანკის მიდრეკილების ხარისხის შეფასებისათვის გამოიყენება შემდეგი მაჩვენებელი:

$$IR = GAP : A,$$

სადაც, A - არის აქტივები-ნეტო.

GAP-ით მართვა საპროცენტო განაკვეთების ცვლილების ციკლის განმავლობაში პროცენტული მარჟის მაქსიმუმაციის ამოცანას ითვალისწინებს, როგორებიცაა: 1) განაკვეთების, ვადების, აქტივების პორტფელის ეკონომიკის სექტორების მიხედვით დივერსიფიცირებულობის, მისი მაღალი ლიკვიდობის, აქტივებისა და

პასივების დაფარვის ვადების მიხედვით მაქსიმალურად დაბალანსების უზრუნველყოფისაკენ მისწრაფების მხარდაჭერა. 2) საპროცენტო განაკვეთების ციკლის თითოეული ეტაპისადმი ბანკის აქტივებისა და პასივების მართვის შესაბამისი სტრატეგიის გამოყენება. მაგალითად, დაბალი საპროცენტო განაკვეთების ეტაპზე მათი ზრდის მოლოდინისას მიზანშეწონილია სახსრების მოსესხების ვადები გაიზარდოს, ფიქსირებული საპროცენტო განაკვეთებიანი კრედიტების მოცულობა შემცირდეს, ინვესტიციების ვადები შემცირდეს, მოზიდულ იქნას გრძელვადიანი სესხები, დახულებული იქნას საკრედიტო ხაზები.

დიურაციის მეთოდი. აღნიშნული მეთოდი საპროცენტო განაკვეთების დონის პროგნოზირებადი მოძრაობისას ბანკის კაპიტალის ღირებულების მოსალოდნელი ცვლილების შეფასების შესაძლებლობას იძლევა. მიცემული მეთოდი დაფუძნებულია დიურაციის - პროცენტული აქტივებისა და პროცენტული პასივების ერთობლივ ხანგრძლივებას შორის შეუსაბამობის განსაზღვრაზე განსაზღვრაზე. დიურაციის გაანგარიშებისათვის გამოიყენება შემდეგი ფორმულა:

$$DGAP = DA - (DL \times L : A) ,$$

სადაც: DGAP - არის დიურაცია;

A - არის აქტივები;

L - არის პასივები;

DA - არის აქტივების დიურაცია;

DL - არის პასივების დიურაცია.

დიურაციის განსაზღვრისას გაითვალისწინება მხოლოდ პროცენტის სახით შემოსავლის მომტანი ინსტრუმენტები (პროცენტული ინსტრუმენტები). თუ დიურაციას მათემატიკურ განსაზღვრა მიეცემა, მაშინ დიურაცია - არის საშუალოშეწონილი ხანგრძლივობა აქტივების (ვალდებულებების) დაფარვამდე, ამასთან შეწონვის ფაქტორის სახით შესაბამისი ინსტრუმენტის მიხედვით ფულადი ნაკადების მიმდინარე ღირებულება გამოიყენება.

ცალკეული ინსტრუმენტის დიურაციის გაანგარიშებისათვის გამოიყენება შემდეგი ფორმულა:

$$D = \sum CF^t : (1 + i)^t * t / PVCF^{t=1} ,$$

სადაც: t - არის პერიოდების რაოდენობა;

CFt - არის ფულადი ნაკადი t პერიოდში;

i - არის საბაზრო შემოსავლიანობა დაფარვისათვის;

$PVCft = 1$ - არის აქტივის (პასივის) მიმდინარე ღირებულება.

დიურაცია ბანკის კაპიტალის ღირებულების (EV) მოსალოდნელი ცვლილების გაანგარიშებისათვის საპროცენტო განაკვეთების შესაძლო მოძრაობასთან დაკავშირებით გამოიყენება.

$$EV = -DGAP \times \Delta i : (1 + i) A.$$

იმიტაციური მოდელირება ბანკის ბალანსის სამომავლო სტრუქტურის სხვადასხვა სცენარებისა და საპროცენტო განაკვეთების შემოსავლიანობის მრუდის ცვლილებას ითვალისწინებს. მთლიანობაში იმიტაციური მოდელირების შედეგები დამოკიდებულია მოდელირების ორ ხერხზე: სტატისტიკურზე და დინამიურზე.

სტატისტიკური მოდელირება ითვალისწინებს, რომ საბალანსო და გარესბალანსო მოთხოვნებისა და ვალდებულებების სტრუქტურა არ იცვლება, ანუ ბანკი ანალიზირებად პერიოდში რესურსების არც მოზიდვას, არც განთავსებას არ გეგმავს.

დინამიური მოდელირებას ახორციელებენ ბალანსური და გარესბალანსური მუხლების აქტივებისა და პასივების მიმდინარე სტრუქტურიდან გამომდინარე, მაგრამ სახსრების მოზიდვასთან და განთავსებასთან მიმართებაში მომავალში მოსალოდნელი ოპერაციების გათვალისწინებით.

იმიტაციური მოდელირების შედეგს წარმოადგენს საპროცენტო რისკის შეფასება როგორც მოქმედი საპროცენტო განაკვეთებისას სტატისტიკური სცენარისათვის განსაზღვრული პროცენტული მარჟის სიდიდესა და თითოეული სხვა მოდელისათვის გაანგარიშებულ პროცენტულ მარჟას შორის სხვაობა.

ანალიზის სტატისტიკური მეთოდები. რისკის რაოდენობრივი შეფასების ერთ-ერთ ყველაზე გავრცელებულ სტატისტიკურ მეთოდს VAR - ანალიზი (Value at risk) წარმოადგენს. მეთოდოლოგია VAR ფინანსური ინსტრუმენტის ფასის (შემოსავლიანობის) ცვლილებისაგან დამოკიდებულებაში შესაძლო დანაკარგების დასახული ალბათობით რაოდენობრივად შეფასების შესაძლებლობა იძლევა, ფინანსური ბაზრის შედარებით სტაბილური მდგომარეობისას წარსულში ფასის განმსაზღვრელი ფაქტორების ინტეგრირებულ ზემოქმედებას ასახავს.

VAR - ანალიზი სხვადასხვა მეთოდებით ხორციელდება, რომელთა შორის ყველაზე ცნობილია - დელტა-ნორმალური მეთოდი, რომლის საფუძველში საბაზრო ინსტრუმენტების ლოგარითმული

შემოსავლიანობების განაწილების ნორმალური კანონის შესახებ მოსაზრებაა ჩადებული. დელტა-ნორმალური მეთოდის ძირითადი უპირატესობებია: რეალიზაციის შედარებითი სიმარტივე, შედარებით მცირე დანახარჯები, შეფასების მისაღები სიზუსტე. როგორც სტანდარტულ ტექნოლოგიებში გამოყენებადი სტატისტიკური შეფასების მეთოდი, VAR - ანალიზი პროცენტული რისკის შეფასებისათვის გამოიყენება.

მაჩვენებელი VAR დასახული ალბათობით ბანკის ბალანსის სტრუქტურის გათვალისწინებით დასახულ დროით ჰორიზონზე დანაკარგების შესაძლო სიდიდის შეფასების შესაძლებლობას იძლევა:

$$VAR = k1 - a \sigma \cdot V \Delta T ,$$

სადაც: σ - არის ინსტრუმენტის შემოსავლიანობის სტანდარტული გადახრა;

$k1 - a$ - არის კვანტილი ნორმალური განაწილების დასახული ნდობითი დონისას;

T - არის შეფასების დროითი ჰორიზონტი;

V - არის ღია პოზიცია პროცენტული რისკის ნაწილში.

საპროცენტო რისკის მართვის ძირითადი პრინციპების სახით შეიძლება დასახელებული იქნას შემდეგი:

1) ბანკის მართვის ორგანოების მიერ პროცენტული რისკის მართვის სტრატეგიისა და პოლიტიკის დამტკიცების აუცილებლობა;

2) ბანკში პროცენტული რისკის მართვაზე პასუხისმგებელი კონკრეტული პირები ან კომიტეტები მკაფიოდ უნდა იყოს განსაზღვრული;

3) რისკების მართვის საკითხებთან მიმართებაში ადექვატური პოლიტიკისა და ინსტრუმენტების არსებობა არის აუცილებელი;

4) ბანკებმა ახალი ფინანსური პროდუქტებისა და ოპერაციებისათვის დამახასიათებელი რისკების იდენტიფიცირება უნდა განახორციელონ და მათი ადექვატური მართვა უზრუნველყონ;

5) ბანკებს პროცენტული რისკის ყველა წყაროებისა და პროცენტული განაკვეთების გაზომვის შედეგის შეფასების სისტემები უნდა გააჩნდეს;

6) ბანკებმა საოპერაციო ლიმიტები და სხვა შეზღუდვები შიდა პოლიტიკისა და შიდა პროცედურების დამტკიცებულ ჩარჩოებში უნდა დაადგინონ;

7) ბანკებს პროცენტული რისკის დონის შეფასებისათვის, მონიტორინგისათვის, კონტროლისა და ანგარიშგებების წარდგენისათვის ადექვატური საინფორმაციო სისტემები უნდა გააჩნდეთ;

8) ბანკს პროცენტული რისკის მართვის პროცესის შიდა კონტროლის ადექვატური სისტემის უნდა ჰქონდეს.

საპროცენტო რისკის მართვის ძირითადი პრინციპები სპეციალურ საბუთში უნდა იყოს ასახული და მართვის ორგანოს მიერ უნდა იქნას დამტკიცებული. როგორც წესი, ასეთი დოკუმენტის სახით „კომერციული ბანკის საპროცენტო პოლიტიკა“ გამოიყენება.

საპროცენტო პოლიტიკა ფართე გაგებით - არის პროცენტული განაკვეთების მართვის მეშვეობით ეკონომიკური ურთიერთობების რეგულირებასთან მიმართებაში ერთობლივი ღონისძიებები. კომერციული ბანკების საპროცენტო პოლიტიკა საბანკო ოპერაციებიდან სუფთა პროცენტული შემოსავლის მაქსიმიზაციაზე, საკრედიტო რისკის დაზღვევაზე და ბანკის ბალანსის ლიკვიდობის მართვაზე არის მომართული.

საპროცენტო პოლიტიკის მეშვეობით ბანკი წყვეტს შემდეგ ამოცანებს:

1) ისახავს მიზნებს, რომლის რეალიზაციაზე საპროცენტო პოლიტიკის განხორციელება არის მიმართული;

2) განსაზღვრავს ბანკის მართვის ორგანოების უფლებამოსილებებს;

3) ადგენს საბანკო ოპერაციების მიხედვით მაქსიმალურ და მინიმალურ საპროცენტო განაკვეთებს;

4) განსაზღვრავს ბანკის ქვედანაყოფს, რომელიც საპროცენტო რისკის შეფასებაზე პასუხისმგებელი;

5) ამტკიცებს მოდელბას, რომლებიც ბანკის მიერ საპროცენტო რისკის შეფასებისათვის გამოიყენება;

6) ადგენს ინსტრუმენტარიებს, რომლებიც საპროცენტო რისკის შეზღუდვისათვის გამოიყენება.

საპროცენტო პოლიტიკის მნიშვნელოვან საკითხს წარმოადგენს საპროცენტო განაკვეთების დიფერენციაცია, რომელიც განისაზღვრება უპირველეს ყოვლისა საკრედიტო განაკვეთის რისკის დონით და დამოკიდებულია შემდეგი ფაქტორებისაგან: კრედიტის ხარისხის კატეგორიისაგან; უზრუნველყოფის არსებობის, საკმარისობისა და ლიკვიდობისაგან; დსაკრედიტების ვადის, კრედიტის დაფარვის ან პროცენტების გადახდის მიხედვით გადავადების არსებობისაგან; მსესხებლის მიერ საკრედიტო ხელშეკრულების მიხედვით აღებული ვალდებულებების დაცვისაგან.

მსესხებლის მიერ საკრედიტო ხელშეკრულების პირობების არ დაცვისას ბანკი საჯარიმო პროცენტებს არიცხავს, რომელთა დონე შეუსრულებელი

ვალდებულებების ხასიათისაგან არის დამოკიდებული. როგორც წესი, თუ მსესხებელი ვადაგადაცილებულ დავალიანებას უშვებს, მისდამი გამოიყენება სანქცია რეფინანსირების ორმაგი განაკვეთის მიხედვით საჯარო პროცენტების დარიცხვის სახით.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ცაავა გ., ხანთაძე გ. - საბანკო საქმე (თეორია, მეთოდები და პრაქტიკა), სახელმძღვანელო. - თბილისი, გამომცემლობა „დანი“, 2014.
2. ცაავა გ., ბურდიაშვილი რ., მოსიეშვილი ვ. - ფული, ფულის მიმოქცევა და კრედიტი. სასწავლო-პრაქტიკული სახელმძღვანელო. - თბილისი, გამომცემლობა: „დანი“, 2017.
3. AttannM. – Credit Risk, Valuation: Methods, and Applications. 2-thed. Berlin, 2012.
4. Brock, W.A.(2011), “A simple perfect foresight monetary model”, Journal of Monetary Economics, No. 1, Pp. 133-150; Calvo, Guillermo A. (1979), “On models of money and perfect foresight”, International Economic Review, Vol.20, Pp. 83-103; Gale, D. (1973), “Speculative hiperinflations in maximizing models: Can we rule them out?”, Journal of Political Economy, Vol. 91, Pp. 657-687.
5. De Melo, Martha, Cevdet Denizer, and Alan Gekb (2007), “From Plan to Market: Patterns of Transition”, In: Blejer, M., and M. Skreb (eds), Macroeconomic Stabilization in Transition Economies, Cambridge: Cambridge University Press. P. 170.
6. Cottarelli, Carlo, and Peter Doyle (2009), “Taming Inflation in the Transition Economies”, IMF: Finance and Development, Volume 36, No.2, June.